

آیه ۳۵

آیه و ترجمه

فلا تهنوا و تدعوا الی السلم و ائتم الاعلون و الله معکم و لن یترکم اءعملکم ۳۵
ترجمه :

۳۵ - هرگز سست نشوید و دشمنان را به صلح (ذلت بار) دعوت نکنید در حالی که شما برترید و خداوند با شماست و چیزی از ثواب اعمالتان را هرگز کم نمی کند

تفسیر:

صلح بیجا و ذلت بار!

در تعقیب آیات گذشته پیرامون مسئله جهاد این آیه به یکی از نکات مهم پیرامون «جهاد» اشاره می کند و آن اینکه افراد سست و ضعیف الایمان برای فرار از زیر بار جهاد و مشکلات میدان جنگ غالباً مسأله صلح را مطرح می کنند، مسلماً صلح بسیار خوب است اما در جای خود، صلحی که تاءمین اهداف والای اسلامی کند، و حیثیت و عظمت و آبروی مسلمین را حفظ نماید، نه صلحی که آنها را به خواری و ذلت کشاند.

لذا می فرماید: «اکنون که دستورهای گذشته را شنیدید سست نشوید و دشمنان را دعوت به صلح نکنید در حالی که شما برترید» (فلا تهنوا و تدعوا الی السلم و ائتم الاعلون).

یعنی حالا که نشانه های پیروزی و برتری شما آشکار شده چگونه با پیشنهاد صلح که مفهومش عقب نشینی و شکست است پیروزیهای خود را عقیم می گذارید؟ این در حقیقت صلح نیست، این تسلیم و سازشی است که از سستی و زبونی سرچشمه

می گیرد، این یک نوع عافیت طلبی زشتی است که عواقب دردناک و خطرناک به بار می آورد.

و در ذیل آیه برای تقویت روحیه مسلمین مجاهد می افزاید: «و خدا با شما

است، و ثواب اعمالتان را هرگز نمی‌کاهد» (و الله معکم و لن یترکم اعمالکم) کسی که خدا با او است همه عوامل پیروزی را در اختیار دارد، هرگز احساس تنهائی نمی‌کند، ضعف و سستی به خود راه نمی‌دهد، به نام صلح، تسلیم دشمن نمی‌شود، و فراورده‌های خونهای شهیدان را در لحظات حساس به باد نمی‌دهد.

«لن یترکم» از ماده «وتر» (بر وزن سطر) به معنی منفرداست، و لذا به کسانی که بعضی از بستگان نزدیکشان کشته می‌شود و آنها تنها می‌مانند «وتر» (بر وزن فکر) می‌گویند، و به معنی نقصان و کمبود نیز آمده است و در آیه مورد بحث کنایه زیبایی از این مطلب است که خداوند شما را تنها نمی‌گذارد و اجر و پاداش اعمالتان را همراه شما می‌کند. به خصوص اینک که می‌دانید هر گامی در راه جهاد بردارید برای شما ثبت می‌شود، نه تنها چیزی از پاداشتان را کم نمی‌گذارد که از فضل و کرمش نیز بر آن می‌افزاید.

از آنچه گفتیم روشن شد که آیه مورد بحث هیچ تضادی با آیه ۶۱ سوره انفال ندارد، آنجا که می‌فرماید و ان جنحوا للسلم فاجنح لها و توکل علی الله انه هو السميع العليم: «اگر آنها تمایل به صلح نشان دهند تو نیز از در صلح درآ، و بر خدا تکیه کن که او شنوا و دانا است» تا یکی را ناسخ دیگری قرار دهیم. بلکه هر یک از این دو ناظر به مورد خاصی است، یکی اشاره به «صلح معقول» و دیگری «صلح نابجا» است، یکی صلحی است که منافع مسلمین را

تفسیر نمونه جلد ۲۱ صفحه ۴۹۱

کاملاً تاءمین می‌کند، و دیگری صلحی است که از ناحیه مسلمانان ضعیف و سست در آستانه پیروزیها مطرح می‌گردد.

و لذا به دنبال آیه سوره انفال می‌گوید: و ان یریدوا ان یخدعوک فان حسبک الله: «اما اگر آنها بخواهند با مطرح کردن صلح تو را فریب دهند و نیرنگی در کار باشد هرگز تسلیم مشو، و نگرانی به خود راه مده، چرا که خداوند پشتیبان تو است.

امیر مؤمنان علی (علیه السلام) در فرمان مالک اشتر به هر دو قسم از صلح اشاره کرده، می‌فرماید: و لا تدفعن صلحا دعاک الیه عدوک و لله فیه رضا: هر گاه دشمن تو را به صلحی دعوت کند که رضای خدا در آن بوده باشد

پیشنهاد صلح را رد مکن مطرح شدن صلح از ناحیه دشمن از یکسو و توام بودن با رضای خدا از سوی دیگر، تقسیم شدن صلح را به دو قسم که در بالا گفتیم نشان می دهد.

به هر حال امرای مسلمین باید در تشخیص موارد صلح و جنگ که از پیچیده ترین و ظریفترین مسائل سرنوشت ساز است فوق العاده دقیق و هوشیار باشند، چرا که کمترین اشتباه محاسبه در این جهت عواقب مرگباری را به دنبال دارد.

تفسیر نمونه جلد ۲۱ صفحه ۴۹۲

آیه ۳۶-۳۸

آیه و ترجمه

انما الحیوة الدنیا لعب و لهو و ان تؤمنوا و تتقوا یؤتکم اءجورکم و لا یسلکم اءمولکم ۳۶

ان یسلکموها فیحفکم تبخلوا و یخرج اءضغنکم ۳۷
هءانتهم هؤلاء تدعون لتنفقوا فی سبیل الله فمنکم من یبخل و من یبخل فانما یبخل عن نفسه و الله الغنی و اءنتم الفقراء و ان تتولوا یستبدل قوما غیرکم ثم لا یکونوا اءمثلکم ۳۸

ترجمه :

۳۶ - زندگی دنیا تنها بازی و سرگرمی است و اگر ایمان آورید و تقوی پیشه کنید پادشاهی شما را به نحو کامل می دهد و (در برابر آن) چیزی از اموال شما نمی طلبید.

۳۷ - چرا که هر گاه اموال شما را مطالبه کند، و حتی اصرار نماید، بخل می ورزید، و کینه و خشم شما را آشکار می سازد!

۳۸ - آری شما همان جمعیتی هستید که دعوت برای انفاق در راه خدا می شوید و بعضی از

تفسیر نمونه جلد ۲۱ صفحه ۴۹۳

شما بخل می ورزند، و هر کس بخل کند نسبت به خود بخل کرده است، و خداوند بی نیاز است و شما همه نیازمندید و هرگاه سرپیچی کنید خداوند گروه دیگری را بجای شما می آورد که مانند شما نخواهند بود.

تفسیر:

اگر سرپیچی کنید این رسالت را به گروه دیگری می دهد

گفتیم سوره «محمد» (صلی الله علیه و آله و سلم) سوره «جهاد» است، از مساءله جهاد آغاز شده و با مساءله جهاد پایان می گیرد. آیات مورد بحث که آخرین آیات این سوره است نیز به یکی دیگر از مسائل زندگی انسانها در این رابطه می پردازد، و برای تشویق و تحریک هر چه بیشتر مسلمانان در زمینه اطاعت خداوند عموماً و مساءله جهاد خصوصاً بی ارزش بودن زندگی دنیا را مطرح می کند، زیرا یک عامل مهم بازدارنده از جهاد، سرگرم شدن و دلبستگی به زندگی مادی دنیا است. می فرماید: «زندگی دنیا تنها بازی و سرگرمی است» (انما الحیاة الدنیا لعب و لهو).

«لعب» (بازی) به کارهائی گفته می شود که دارای یکنوع نظم خیالی برای وصول به یک هدف خیالی است، و لهو (سرگرمی) به هر کاری گفته می شود که انسان را به خود مشغول داشته و از مسائل اصولی منحرف سازد. و به راستی زندگی دنیا «بازی» و «سرگرمی» است، نه از آن کیفیتی حاصل می شود و نه حالی، نه دوامی دارد و نه بقائی، لحظاتی است زودگذر، و لذاتی است ناپایدار و تواءم با انواع دردها! به دنبال آن می افزاید: «و اگر ایمان آورید و تقوا پیشه کنید خداوند پاداشهای شما را به نحو کامل و شایسته می دهد، و در برابر آن اموال شما را نمی طلبید» (و ان تؤمنوا و تتقوا یؤتکم اجرکم و لا یسئلکم اموالکم).

تفسیر نمونه جلد ۲۱ صفحه ۴۹۴

نه خداوند در برابر هدایت و راهنمایی و آنهمه پاداشهای عظیم در دنیا و آخرت مالی از شما می طلبد، و نه پیامبرش، اصولاً خدانیازی ندارد، و نیاز پیامبرش نیز فقط به خدا است.

و اگر مقدار ناچیزی از اموالتان به عنوان زکات و حقوق شرعی دیگر گرفته می شود آنهم برای خود شما مصرف می گردد، برای نگهداری یتیمان و مستمندان و ابن السبیل شما، و برای دفاع از امنیت و استقلال کشورتان و برقراری نظم و آرامش و تاءمین نیازمندیها و عمران و آبادی شهر و دیار شما است.

بنابراین همین مقدار نیز برای خود شما است که خدا و پیامبرش از همگان بی نیازند، و به این ترتیب تناقضی بین مفهوم آیه و آیات انفاق و زکات و مانند

آن وجود ندارد.

در تفسیر جمله و لا یسئلکم اموالکم و رفع تناقض احتمالات متعدد دیگری نیز داده‌اند:

بعضی گفته‌اند: در برابر هدایت و پاداش چیزی از اموالتان را طلب نمی‌کند. بعضی دیگر گفته‌اند: کل اموال شما را نمی‌طلبید، و تنها قسمتی از آن را می‌خواهد.

بعضی نیز گفته‌اند: این جمله اشاره به این است که اموال همه از آن خدا است گر چه چند روزی این امانت نزد ما است.

ولی از همه مناسبتر همان تفسیر اول است.

به هر حال نباید فراموش کرد که بخشی از جهاد، «جهاد با اموال» است و اصولاً هر گونه نبرد با دشمن نیاز به هزینه‌هایی دارد که باید از سوی مسلمانان با ایمان و پرهیزگار و آنها که وابسته و دلبسته به دنیا نیستند گردآوری شود و آیات مورد بحث در حقیقت زمینه‌های فکری و فرهنگی را برای این مسأله

تفسیر نمونه جلد ۲۱ صفحه ۴۹۵

آماده می‌کند.

در آیه بعد برای نشان دادن میزان دلبستگی غالب مردم به اموال و ثروتهای شخصی می‌افزاید: «هر گاه اموال شما را مطالبه کند، و حتی اصرار ورزد بخل می‌کنید، بلکه از آن بالاتر کینه‌ها و خشم شما را آشکار می‌سازد!» (ان یسئلکموها فیحفکم تبخلوا ویخرج اضغانکم).

«یحفکم» از ماده احفاء به معنی اصرار در مطالبه و سؤال است، و در اصل از حفا به معنی پابرنه راه رفتن است. این تعبیر کنایه از کارهایی است که انسان تا آخرین حد آنرا پیگیری می‌کند، لذا «احفاء شارب» به معنی اصلاح کردن سبیل در کوتاهترین حد است.

و «اضغان» جمع «ضغن» چنانکه قبلاً هم اشاره کردیم به معنی «کینه شدید» است.

خلاصه اینکه آیه بیانگر دلبستگی شدید بسیاری از مردم به مسائل مالی است و در حقیقت یکنوع ملامت و سرزنش آنها و درعین حال تشویق به ترک این وابستگی است، تا آنجا که اگر خدائیز از آنها مطالبه کند خشم و کینه او را به دل می‌گیرند!

و به این ترتیب با این تازیانه ملامت روح خفته انسانها را بیدار می‌سازد، تا زنجیر اسارت و بردگی اموال را از گردن خویش بردارند و آنچنان شوند که در راه دوست از همه چیز بگذرند، و همه را بر پای او نثار کنند، در عوض ایمان و تقوا و رضا و خشنودی او را بطلبند.

آخرین آیه مورد بحث که آخرین آیه سوره محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) است تاءکید دیگری است بر آنچه در آیات گذشته پیرامون مسائل مادی و دلبستگیهای مردم به آن

تفسیر نمونه جلد ۲۱ صفحه ۴۹۶

و انفاق در راه خدا آمده است.

می‌فرماید: بدانید شما همان جمعیتی هستید که دعوت برای انفاق در راه خدا می‌شوید، بعضی از شما این فرمان الهی را اطاعت می‌کنند در حالی که بعضی بخل می‌ورزند (ها انتم هؤلاء تدعون لتنفقوا فی سبیل الله فممنکم من یبخل). در اینجا این سؤال مطرح می‌شود که در آیات قبل گفته شد خداوند اموال شما را مطالبه نمی‌کند چگونه در این آیه دستور به انفاق فی سبیل الله داده شده است؟

ولی دنباله خود آیه در حقیقت به این سؤال از دو راه پاسخ می‌دهد: نخست می‌گوید: «کسی که در انفاق بخل کند نسبت به خود بخل کرده است» (و من یبخل فانما یبخل عن نفسه).

چرا که نتیجه انفاقها هم در دنیا به خود شما بازمی‌گردد، زیرا فاصله‌های طبقاتی کم می‌شود آرامش و امنیت در جامعه حکمفرما می‌گردد، محبت و صفا و صمیمیت جای کینه و عداوت را می‌گیرد این پاداش دنیوی شما است. و هم در آخرت در برابر هر درهم و دیناری مواهب و نعمتهائی به شما ارزانی می‌دارد که هرگز به فکر بشری خطور نکرده است، بنابراین هر قدر بخل کنید به خودتان بخل کرده‌اید!

به تعبیر دیگر مسأله انفاق در اینجا بیشتر ناظر به انفاق برای جهاد است و تعبیر به فی سبیل الله نیز تناسب با همین معنی دارد، و واضح است که هر گونه کمک به پیشرفت امر جهاد ضامن حفظ موجودیت و استقلال و شرف یک جامعه است.

تفسیر نمونه جلد ۲۱ صفحه ۴۹۷

پاسخ دیگر اینکه «خداوند غنی و بی نیاز است و شما همه نیازمندید» (و الله الغنی و انتم الفقراء).

او هم از انفاق شما بی نیاز است، و هم از اطاعتتان، این شما هستید که در دنیا و آخرت نیاز به لطف و رحمت و پاداش اودارید.

اصولا موجودات امکانیه و ما سوی الله سر تا پا فقر و نیازند، و غنی بالذات تنها خدا است، آنها حتی در اصل وجودشان دائما وابسته به اویند، و لحظه به لحظه از منبغ لا یزال فیض وجود او مدد می گیرند که اگر یک لحظه از آنها قطع

فیض کند هستی همه بر باد می رود «و فرو ریزند قالبها»!

آخرین جمله هشدار است به همه مسلمانان که قدر این نعمت بزرگ و موهبت عظیم را بدانید که خداوند شما را پاسدار آئین پاکش قرار داد تا حامیان

دین و یاوران پیامبر او باشید، اگر به این نعمت بزرگ ارج ننهید «و اگر

رویگردان شوید این ماء موریت را به گروه دیگری می سپارد گروهی که

همانند شما نخواهند بود»! (و ان تتولوا یتبدل قوما غیرکم ثم لا

یکونوا امثالکم).

آری این بار هرگز بر زمین نمی ماند، اگر شما به اهمیت موفقتان پی نبرید، و

این رسالت عظیم را نادیده بگیرید، خداوند قوم دیگری را برمی انگیزد و این

رسالت عظیم را بر دوش آنها می افکند، قومی که در ایثار و فداکاری و بذل

جان و مال و انفاق فی سبیل الله به مراتب از شما برتر و بالاتر باشند!

این تهدید بزرگی است که نظیر آن در آیه ۵۴ سوره مائده نیز آمده است: یا ایها

الذین آمنوا من یرتد منکم عن دینه فسوف یاتی الله بقوم یحبهم و یحبونه اذلة

علی المؤمنین اعزة علی الکافرین یجاهدون فی سبیل الله و لا یخافون لومة

لائم:

«ای کسانی که ایمان آورده اید! هر کس از شما از آئین خود بازگردد (به خدا

زیانی نمی رساند) خداوند در آینده جمعیتی را می آورد که آنها را دوست

تفسیر نمونه جلد ۲۱ صفحه ۴۹۸

دارد و آنها نیز خدا را دوست دارند، در برابر مؤمنان متواضع، و در برابر کافران

نیرومند و شکست ناپذیر، مردانی که در راه خدا جهاد می کنند و هرگز از

سرزنش سرزنش کنندگان هراسی به خود راه نمی دهند» (مائده - ۵۳).

جالب توجه این که اکثر مفسران در ذیل آیه مورد بحث نقل کرده اند که بعد از

نزول این آیه جمعی از اصحاب رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) عرض

کردند: من هؤلاء الذين ذكر الله في كتابه: «این گروهی که خداوند در این آیه به آنها اشاره کرده کیانند»؟!

در این هنگام سلمان نزدیک پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) نشسته بود، پیامبر دست بر پای سلمان (و طبق روایتی بر شانه سلمان) زد و فرمود: هذا و قومه، و الذی نفسی بیده لو کان الايمان منوطا بالثريا لتناوله رجال من فارس: «منظور این مرد و قوم او است، سوگند به آن کس که جانم به دست او است اگر ایمان به ثریا بسته باشد گروهی از مردان فارس آنرا به چنگ می آورند»! این حدیث و مشابه آن را محدثان معروف اهل سنت مانند محدث معروف بیهقی و ترمذی در کتب معروف خود آورده اند، و مفسران معروف شیعه و اهل سنت بر آن اتفاق دارند، مانند: نویسنده تفسیر قرطبی، روح البیان، و مجمع البیان و فخر رازی و مراغی و ابوالفتوح رازی و مانند آنها. در تفسیر «درالمنثور» در ذیل همین آیه نیز چندین حدیث در همین زمینه آورده است.

حدیث دیگری از امام صادق (علیه السلام) نقل شده که مکمل حدیث فوق است فرمود: و الله ابدل بهم خيرا منهم، الموالی: «به خدا سوگند که خداوند به این وعده خود وفا کرده و گروهی را از غیر عرب بهتر از آنها جانشین آنها فرمود».

تفسیر نمونه جلد ۲۱ صفحه ۴۹۹

اگر با دقت و خالی از هر گونه تعصب به تاریخ اسلام و علوم اسلامی بنگریم، و سهم عجم، و مخصوصا ایرانیان را در میدانهای جهاد و مبارزه با دشمنان از یکسو، و تنقیح و تدوین علوم اسلامی را از سوی دیگر بنگریم به واقعیت این حدیث پی خواهیم برد و شرح این سخن بسیار است. خداوند! ما را در مسیر جهاد و ایثار و فداکاری در طریق آئین پاکت استوار و ثابت قدم بدار.

بارالها! این افتخار بزرگی را که به ما مرحمت فرمودی که داعیان آئین پاک تو باشیم هرگز از ما سلب مکن.

پروردگارا! در این هنگام که طوفانهای شدید از شرق و غرب برای محو آثار آئین پاکت درگرفته، به ما قدرت بیشتر، ایمان محکمتر، ایثار فزونتر و اخلاص فراوانتر مرحمت فرما!

آمین یا رب العالمین

قبل
→

↑
فترت